

การบริหารสถานศึกษาเชิงพุทธบูรณาการของผู้บริหารสถานศึกษา Buddhist Integrative Administration of School Administrators

มลวิภา สีขเรศ^๑

บทคัดย่อ

การบริหารสถานศึกษานั้นถือเป็นภาระหน้าที่ที่สำคัญของผู้บริหารสถานศึกษาที่ต้องคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ตลอดจนตอบสนองความต้องการของสังคมโลกได้ พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งปัญญาและการปฏิบัติหลักคำสอนทั้งหลายในพระพุทธานุญาตกล่าวถึงหลักความเป็นจริงตามกฎธรรมชาตินี้หลักพุทธธรรมในพระพุทธานุญาตประกอบด้วยหลักศีลธรรม และจริยธรรม มุ่งเน้นให้รู้เท่าทันความจริงของโลก และชีวิต ในปัจจุบัน โดยเฉพาะการบริหารงานตามแนวพุทธธรรมเป็นการใช้หลักธรรมในทางพระพุทธานุญาตมาบริหารทั้งในด้านการบริหารตนเองของผู้บริหาร ผู้บริหารจะทำหน้าที่สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีถ้ามีคุณลักษณะ ๓ ประการ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในทิวติยาปาปนิสสูตร ได้แก่ ๑) หลักจักขุมา ๒) วิธูโร ๓) นิสสยสัมปันโน การบริหารบุคคลบูรณาการด้วยหลักไตรสิกขา และการบริหารงานในสถานศึกษาโดยการใช้หลักการบริหาร ๓ ป ๑) ปริยัติ ๒) ปฏิบัติ ๓) ปฏิเวธ ตลอดจนบูรณาการการบริหารหลักสี่ปฐิธรรม ๗ ดังนั้นหลักธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ใช้ในการบริหารจัดการและดำเนินการย่อมก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่ยั่งยืนต่อตัวบุคคลและสถานศึกษา

คำสำคัญ : การบริหารสถานศึกษา, ผู้บริหารสถานศึกษา, เชิงพุทธบูรณาการ

^๑หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Abstract

School administration is the important obligation of school administrators in developing Thai learners to complete with physical, mental and moral qualities, be able to live with others happily, and response to the world requirement. Ethical and cultural life can co-exist with others happily. Buddhism is the religion of wisdom and practice. The Buddhist principle is based on natural laws. The Buddhist principle consists of morality and ethics, focusing on the realization of life and world. 3 qualifications in Buddhist principles that should be integrated in successful administration are: 1) Cakkhuma or shrewd, 2) Vidhuro or capable of administering business and 3) Nissayasampanno or having a good credit rating. Furthermore, the administrators should have the Threefold Training, Sappurisa Dhamma and follow the principles of True doctrine: study of scriptures, the true doctrine of practice, and the true doctrine of penetration. By this way, the administration can be beneficial to individual and educational institution effectively and sustainably.

Keywords: School Administration, School Administrators, Buddhist Integration

บทนำ

การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างและพัฒนาความรู้ ความคิด ความประพฤติ และคุณธรรมของบุคคล สังคมและบ้านเมืองใดให้การศึกษที่ดีแก่เยาวชนได้อย่างครบถ้วน ล้วนพอเหมาะกันทุกๆ ด้าน สังคมและบ้านเมืองนั้นก็จะมีพลเมืองที่มีคุณภาพ ซึ่งสามารถธำรงรักษาความเจริญมั่นคงของประเทศชาติไว้ และพัฒนาให้ก้าวหน้าต่อไปได้โดยตลอด (พระบรมราโชวาท. ๒๕๒๔ : ออนไลน์) สถานศึกษาจึงเป็นสถานที่สำคัญในการพัฒนาการศึกษาให้ผู้เรียนมีคุณภาพตอบสนองสังคมโลกได้ ซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๓) พ.ศ.๒๕๕๓ มาตรา ๖ “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” และสถานศึกษาต้องยึดมาตรา ๘ เกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยยึดหลักดังนี้ ๑) เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน ๒) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ๓) การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๓) การบริหารดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยการบริหารจากผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาจึงเปรียบเสมือนหางเสือเรือที่จะนำพาสถานศึกษาให้ก้าวไปในสู่เป้าหมายของสถานศึกษาและสนองนโยบายของรัฐบาลได้อย่างมีเกียรติ และศักดิ์ศรี ผู้บริหารสถานศึกษาที่จะประสบความสำเร็จในการบริหารองค์การในยุคการแข่งขันจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีคุณลักษณะที่สำคัญคือวิสัยทัศน์ และมีความสามารถในการกำหนดกลยุทธ์เป็นอันดับหนึ่ง วิสัยทัศน์และกลยุทธ์จะต้องเป็นผู้มี

คุณธรรมในการบริหารสถานศึกษาเพื่อนำสถานศึกษาสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างยั่งยืน

การบริหารแนวพุทธเป็นความพยายามในการนำเอาหลักธรรมของพระพุทธศาสนามาประยุกต์กับวิชาสมัยใหม่ทั้งนี้ เพราะพุทธธรรมเป็นนามธรรมสูงกว่าความรู้สมัยใหม่ใดๆ พุทธธรรมจึงสามารถควบคุมทั้งวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์ได้ทั้งหมด เมื่อองค์กรมีความมั่นคงแล้ว เราจะหยุดแค่นั้นไม่ได้ จำเป็นต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เรียกว่า การพัฒนาองค์กร สามารถทำได้ทั้งทางโลกและทางธรรม สำหรับการพัฒนาทางโลกนั้นมีวิธีการทำได้หลากหลายรูปแบบ เช่น Reengineering, Human Resource Development หรือ Knowledge Management แต่สำหรับการพัฒนาองค์กรทางธรรม (Buddhist organization development) คือการใช้หลักธรรมเป็นเครื่องมือในการพัฒนาองค์กร ตัวแปรที่จะพัฒนานั้น ก็คือ องค์ประกอบหลักขององค์กรนั่นเอง เมื่อการพัฒนาทางโลกผสมผสานกับการพัฒนาทางธรรม ย่อมทำให้องค์กรนั้น เป็นองค์กรที่มีสันติภาพ เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ มีความสามารถในการบริหารจัดการตนเองได้ รักษาความสมดุลของสิ่งแวดล้อม และเป็นองค์กรที่มีจิตวิญญาณหรือมีจิตสำนึกชุมชนนั่นเอง (สัญญาสัญญาวิวัฒน์ และและชาย สัญญาวิวัฒน์. ๒๕๕๐ : ๑) การที่นักบริหารนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องกำกับในการบริหารงานทุกด้านย่อมเป็นการประสานความเชื่อแนวคิดในเชิงจริยธรรมของสังคมเข้ากับการปฏิบัติหน้าที่ (ฉันทนา จันทร์บรรจง. ๒๕๔๑ : ๑๕๕) ตามทฤษฎีการบริหารซึ่งทำให้การดำเนินการใดๆ ที่เกี่ยวกับองค์กรนั้นอยู่บนพื้นฐานที่สอดคล้องกับความเชื่อถือการยอมรับของสังคมตลอดจนสร้างความพึงพอใจให้แก่ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในองค์กรที่สามารถทำงานภายใต้กรอบของหลักธรรมอันที่

จะสร้างศรัทธาทำให้องค์การสามารถพัฒนาไปในทิศทางที่ต้องการได้อย่างดี (ทัศนีย์ น้อยวงศ์และ ร้อยเอกหญิงมาริดา พรวัฒน์เวทย์, ๒๕๓๙ : ๒ - ๓)

ดังนั้นในบทความนี้ผู้เขียนมุ่งศึกษาการบริหารสถานศึกษาและหลักธรรมของพระพุทธศาสนาที่ผู้บริหารสามารถนำมาบูรณาการใช้กับการบริหารสถานศึกษา โดยผู้เขียนเริ่มต้นจากการศึกษาการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา และศึกษาการบริหารเชิงพุทธบูรณาการ เพื่อนำเสนอการการบริหารสถานศึกษาเชิงพุทธบูรณาการของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการบริหารงานของผู้บริหารต่อไป

การบริหารสถานศึกษา

การบริหาร (Administration) ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่าน ได้แก่ คำว่า “บริหาร” มาจาก บริ + หาร บริ หมายถึง รอบๆ ถ้วนทั่วหาร หมายถึง แบ่งกัน กระจาย การบริหาร จึงหมายถึงการแบ่งงานกันทำให้โดยทั่วถึงกัน มีผู้บริหารเป็นผู้คอยติดตามดูแล เพื่อให้งานสำเร็จ ลุล่วงด้วยดี (จรัส อติวิทยากรณ์, ๒๕๕๑ : ๑) การบริหารหมายถึง การทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น (Harold D. Koontz, 1972 : 18) การบริหารว่า เป็นกระบวนการจัดองค์การและการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้า (Ernest Dale, 1968 : 4) การบริหารเป็นกระบวนการทางสังคม ซึ่งประกอบด้วยชุดกิจกรรม อันจะนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายและกิจกรรมต่างๆ นั้น มักจะเกี่ยวข้องกับการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Newman and Summer, 2006 : 9) สมศักดิ์ คงเที่ยง ได้ให้ความหมาย การบริหาร หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่บุคคล ตั้งแต่สองคนขึ้นไป ร่วมมือกันดำเนินการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งอย่างใด หรือหลายๆอย่าง

ที่บุคคลร่วมกันกำหนด โดยใช้กระบวนการ อย่างมีระบบ และให้ทรัพยากร ตลอดจนเทคนิคต่างๆ อย่างเหมาะสม (สมศักดิ์ คงเที่ยง, ๒๕๔๒ : ๑) นอกจากนี้ การบริหาร คือ การใช้ศาสตร์และ ศิลปะนำทรัพยากรการบริหาร (Administrative resource) มาประกอบการตามกระบวนการบริหาร (Process of administration) ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจน การบริหาร คือศิลปะในการทำให้สิ่งต่างๆ ได้รับการกระทำจนเป็นผลสำเร็จ หมายความว่าผู้บริหารไม่ใช่ผู้ปฏิบัติ แต่ใช้ศิลปะ ทำให้ผู้ปฏิบัติงานทำงานจนเป็นผลสำเร็จตรงตาม จุดหมายขององค์การ หรือตรงตามจุดหมายที่ ผู้บริหารตัดสินใจเลือกแล้ว (หวน พินธุพันธ์, ๒๕๔๙ : ๑๕) ดังนั้น การบริหาร เป็นการ ใช้ ศาสตร์และศิลปะในการจัดกิจกรรมและแบ่งหน้าที่ให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติ โดยอาศัย ทรัพยากรต่างๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ ล่วงหน้าจนเกิดผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ

ส่วน คำว่า “สถานศึกษา” หมายถึง สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย โรงเรียน ศูนย์การเรียน วิทยาลัยสถาบัน มหาวิทยาลัย หน่วยงาน การศึกษาหรือหน่วยงานอื่นของรัฐหรือของเอกชน ที่มีอำนาจหน้าที่หรือมีวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๓) การบริหารสถานศึกษานั้นถือเป็นภารกิจ ที่สำคัญของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้ที่มีบทบาท สำคัญที่สุดต่อการจัดการศึกษา ผู้บริหารจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจ เรื่องของการบริหาร สถานศึกษาอันเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของตน ดังนั้นผู้บริหารจะต้องมีความเข้าใจในวัตถุประสงค์ ขอบข่ายและความสำคัญของการบริหารงาน โรงเรียนเพื่อให้ดำเนินงานได้อย่างมีระบบและมี ประสิทธิภาพตามเป้าหมายของสถานศึกษา ซึ่งมี

นักวิชาการได้กล่าวถึงความหมายของการบริหารสถานศึกษาดังนี้

การบริหารสถานศึกษา หมายถึง การดำเนินการทุกอย่างในสถานศึกษาตั้งแต่การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานบุคคล การบริหารงานอาคารสถานที่ การบริหารงานธุรการ และการเงินการบริหารงานกิจการนักเรียน และนักศึกษา และงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชน (กิติมา ปรีดีติติก, ๒๕๔๒ : ๓๕) และการบริหารโรงเรียนเป็นกิจกรรม ต่างๆ ที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมมือกันดำเนินการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างที่บุคคลร่วมกำหนด โดยใช้กระบวนการอย่างมีระเบียบ และใช้ทรัพยากร ตลอดจน เทคนิคต่างๆ ที่เหมาะสม ผู้บริหารโรงเรียนมีภารกิจที่ต้องปฏิบัติทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน ในการดำเนินงาน ๕ ประการ คือ ๑)การให้โอกาสทางการศึกษาหรือปรับปรุงการศึกษาในโรงเรียนหรือบริหารงาน วิชาการ ๒) บริหารงานบุคลากรในโรงเรียน ๓) บริหารงานเกี่ยวกับชุมชนและการประชาสัมพันธ์โรงเรียน ๔) บริหารงานเกี่ยวกับอาคารสถานที่ ธุรการ การเงิน และการให้บริการ ๕) บริหารงานกิจการนักเรียน (นพพงษ์ บุญจิตร ดุล, ๒๕๔๐ : ๑๒๘) การบริหารโรงเรียน คือ กระบวนการต่างๆ ในการ ดำเนินงานของกลุ่มบุคคล ซึ่งเรียกว่า ผู้บริหาร โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้บริหารทางการศึกษาแก่สมาชิกในสังคม (นิพนธ์ กินาวงศ์, ๒๕๕๓ : ๑๒) “การบริหารสถานศึกษา” หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่บุคคลหลายคนร่วมกันดำเนินการ เพื่อพัฒนาสมาชิกของสังคมในทุกๆ ด้าน นับแต่ บุคลิกภาพ ความรู้ ความสามารถ เจตคติ พฤติกรรม คุณธรรม เพื่อให้มีค่านิยมตรงกันกับความต้องการของสังคม โดยกระบวนการต่างๆที่อาศัยควบคุมสิ่งแวดล้อมให้มีผลต่อบุคคล และอาศัยทรัพยากร ตลอดจน เทคนิคต่างๆ อย่างเหมาะสม เพื่อให้บุคคลพัฒนา

ไปตรงตามเป้าหมายของสังคมที่ตนดำเนินชีวิตอยู่ (ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ, ๒๕๔๒ : ๖)

ดังนั้น การบริหารสถานศึกษาเป็นภารกิจที่สำคัญของผู้บริหารสถานศึกษาที่ต้องดำเนินการทุกอย่างในสถานศึกษาตั้งแต่การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานบุคคล การบริหารงานอาคารสถานที่ การบริหารงานธุรการ และการเงินการบริหารงานกิจการนักเรียน และนักศึกษา และงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชน เพื่อพัฒนาสมาชิกของสังคมในทุกๆ ด้าน นับแต่ บุคลิกภาพ ความรู้ ความสามารถ เจตคติ พฤติกรรม คุณธรรม ให้มีค่านิยมตรงกันกับความต้องการของสังคม โดยใช้กระบวนการอย่างมีระเบียบ และใช้ทรัพยากร ตลอดจน เทคนิคต่างๆ ที่เหมาะสม เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่บุคคลในสถานศึกษาร่วมกำหนดไว้

การบริหารเชิงพุทธบูรณาการ

หลักการสำคัญของพระพุทธศาสนา คือ การเพียรพยายามขัดเกลาจิตใจตน ด้วยการเพิ่มปัญญา วิชชา อันเป็นตัวความรู้ให้สามารถบริหารตนได้มากพอสมควร ที่จะเข้าไปมีส่วนในการบริหารคนอื่นจากคนหนึ่งไปถึงหลายๆ คน จนถึงบริหารองค์การต่างๆ ที่ถ้ามองในแง่ของความจริงแล้ว การบริหารทุกอย่างต้องเริ่มที่การบริหารตนมาก่อนทั้งนั้น การบริหารองค์การตลอดถึงประเทศชาติ การทำงาน ประสานงาน ร่วมแรงร่วมใจกันในการทำหน้าที่ป้องกัน บำบัด บำรุงรักษาองค์การของคนที่ศึกษา ฝึกหรืออบรมตนมาดีแล้วนั่นเอง การบริหารองค์การจึงเป็นผลสืบเนื่องมาจากคนเป็นจำนวนมากที่ฝึกปรือกันมาในด้านต่างๆ จนเกิดความรู้ ความคิด ความสามารถ คุณธรรมเหมาะสมที่จะทำงานในฐานะนั้นๆ (พระเทพดิลก, ๒๕๕๓ : ๑๕) การบริหารเชิงพุทธแนวพุทธทาส ไว้ว่า เป็นการบริหารที่ต้องอาศัยการบริหารด้วยสติปัญญา ด้วยความไม่เห็นแก่ตัว

ไม่บริหารด้วยกิเลสตัณหา หรือความอยาก คำว่า พุทธ คือ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน การบริหารเชิงพุทธ คือ บริหารอย่างผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ซึ่งจะต้องบริหารด้วยความพอดี ความไม่เห็นแก่ตัว ทำแล้วได้ประโยชน์ใช้สติปัญญาในการบริหารอิงหลักธรรม วิเคราะห์วิจัยเป็นขั้นเป็นตอน ไม่มีทุกซ์ทุกขั้นตอนทำงานใช้สติปัญญาเมื่อผิดพลาดมีอุดมคติเห็นถูกต้อง สามารถนำไปใช้ในการบริหารงานทั่วไป บริหารคนและบริหารการศึกษา บริหารแบบพุทธ คือ บริหารงานแล้วยังเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น และผู้เบิกบานในทุกขั้นตอนการทำงานของสิ่งที่จะบริหาร ผู้รู้ คือ รู้ในสิ่งที่ควรรู้ ไม่จำเป็นต้องรู้ทั้งหมด มิเช่นนั้นจะเป็น“ความรู้ท่วมหัว เอาตัวไม่รอด” สิ่งจำเป็นคือต้องรู้ในสิ่งที่ทำงานอย่างแท้จริง และต้องมีสิ่งควบคุมความรู้ เพื่อป้องกันการนำเอาความรู้ไปใช้ในทางที่มีขอบ การรู้ต้องรู้ที่ถูกต้อง ไม่รู้อย่างหลับ เช่นทางไสยศาสตร์ ต้องรู้ว่าต้องพึ่งตนเอง พึ่งธรรมชาติ มาใช้ในการบริหารในการทำงาน พระพุทธเจ้าเน้น ต้องพึ่งตนเอง ต้องปฏิบัติด้วยตนเองและแก้ไขความผิด ข้อบกพร่องด้วยตนเอง ผู้ตื่น คือ ตื่นจากหลับ ทั้งทางโลกและทางธรรมผู้เบิกบาน คือ มีความเมตตา กรุณา ไม่มีอคติ ยึดธรรมะเป็นหลัก ไม่ยึดตัวกูเป็นหลัก และไม่เห็นแก่ตัว หลักการแบบพุทธ คือ ทุกปัญหาที่พบ จะไม่ทุกซ์ ไม่ท้อถอย ไม่ผิดหวังต่อความผิดพลาดมีข้อผิดพลาดก็เอามาแก้ไขโดยไม่ทุกซ์ นอกจากนี้ ยังได้การถึงหลักการบริหารแบบ ๓ ป คือ

๑. ปรียัติ การใช้ความรู้ และการเตรียมการ การใช้ความรู้ คือการใช้ ธรรมชาติ อริยสัจ ความไม่แน่นอน ชีวิตและงานหลักความเชื่อ ความเชื่อในเรื่องจิตใจดี และการทำดี การเตรียมการ คือ การวางแผนสำหรับการคิด การพูด และการทำที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ และการมุ่งสู่ความเป็นเลิศ

๒. ปฏิบัติ การดำเนินการ และการควบคุม การดำเนินการ คือการทำตามความรู้ ความสามารถและตามแผนหรือตามที่ได้มีการเตรียมการไว้ การควบคุม คือ การควบคุมทิศทางของเป้าหมายงานในขณะทำงานทุกขณะจิต

๓. ปฏิเวธ การพิจารณาผลลัพธ์ การทบทวน และการจัดทำมาตรฐาน การพิจารณาผลลัพธ์ คือ การรอผลลัพธ์จากการทำงาน และพิจารณาว่าดีหรือแย่ เจริญขึ้นหรือเสื่อมลง ได้ประโยชน์หรือไร้ประโยชน์ เอื้อประโยชน์หรือเบียดเบียน การทบทวน คือ การทบทวนกระบวนการ ๓ ป การวิปัสสนา (สมาธิ) และการใช้แนวทางแห่งปัญญา ที่จะทำให้เกิดการรู้แจ้งเห็นจริงของผลจากการทำงาน การจัดทำมาตรฐาน คือ การสร้างมาตรการตอบโต้ (มรรค) แนวทางคู่มือแก้ปัญห สำหรับวิธีการแก้ไขปัญหาหรือทุกซ์ (สมหวัง วิทยาปัญญานนท์. ๒๕๔๓ : ออนไลน์)

หลักอันเป็นแนวทางที่เป็นทฤษฎี ในทางบริหารของพระพุทธศาสนานั้นคือ การบริหารที่ดีมีหลัก ดังนี้ ๑) หลักจกขุมา (วิสัยทัศน์) ๒) วิธูโร (วางแผนรอบคอบ) ๓) นิสสยสัมปันโน (รอบรู้ คน งาน สถานที่) สำหรับการบริหารจัดการที่ยึดหลักธรรมาธิปไตย การบริหารงานบุคคลที่อาศัยหลักไตรสิกขาคือศีล สมาธิ ปัญญา เป็นวิธีการที่เน้นการเรียนรู้โดยการฝึกอบรม ปฏิบัติงาน มากกว่า ทฤษฎี พระพุทธองค์ยึดหลักการบริหารที่เน้นให้ดู ให้เห็น ให้ปฏิบัติ ด้วยการทำให้เป็นแบบอย่างพุทธวิธีที่เน้นการสื่อสารเพื่อการบริหาร คือ ๑) สันทสสนา (มีความแจ่มแจ้ง) ๒) สมาทปนา (จงใจ) ๓) สมุตเตชนา(แก้แล้วกล้า) ๔) สัมปหังสนา (ความร่าเริง) (พระธรรมโกศาจารย์, ๒๕๔๙ : ๓๕)

นอกจากนี้หลักการบริหารเชิงพุทธ ศาสตร์ เกี่ยวข้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีคุณค่า มากกว่าสองพันห้าร้อย

กว่าปี ในยุคโลกาภิวัตน์หรือยุคทุนนิยมในปัจจุบัน การบริหารจัดการสมัยใหม่ ต่างก็กลับมาทบทวน บทบาททางวิชาการในการบริหารจัดการสมัยใหม่ ว่า ยังคงเป็นแนวทางเดียวหรือไม่ ที่การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ จะต้องสนองตอบต่อ ระบบทุนนิยมที่เน้นการแข่งขัน และสร้างผลกำไร หรือการบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรเพียงอย่างเดียว การบริหารจัดการสมัยใหม่ ยังขาดอะไรบางอย่าง ที่เป็นนามธรรมที่เกี่ยวกับมนุษย์ที่จะต้องอยู่ร่วมกัน รวมทั้งสิ่งแวดล้อมในโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงและมีผลกระทบต่อสังคมและองค์กร หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่กล่าวถึงการบริหารจัดการมีอยู่มากมาย เป็นคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ยั่งยืนสมัยอยู่จนถึงปัจจุบันและในอนาคต แต่ในที่นี่ จะได้นำ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาบางประการ ได้แก่ หลักสัปปริสธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดง ไว้ในสัปปริสสูตร (พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒ ๓) อันเป็นแนวทางในการบริหารจัดการเชิงพุทธศาสตร์เพียง หลักธรรมหนึ่ง เพื่อประกอบการพิจารณาว่า หลักการบริหารเชิงพุทธศาสตร์มิได้มุ่งหวังกำไร หรือการแข่งขัน เพียงอย่างเดียว แต่ได้บรรจุ หลักการที่สร้างความยั่งยืน การไม่เบียดเบียน การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสันติ มีความเมตตาต่อกัน และรู้เท่าทันโลก โดยมีได้ปฏิเสศกระแสโลกาภิวัตน์ หรือระบบทุนนิยมในปัจจุบัน แต่ให้ยึด หลักการอยู่ร่วมกันและรู้เท่าทันโลก หลักสัปปริสธรรม ๗ (มหาเถรสมาคม, ม.ป.ป. : ออนไลน์)

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้เขียนนำหลัก พุทธธรรมมาบูรณาการในการบริหารของผู้บริหาร เพื่อสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการบริหาร การศึกษา และพัฒนามนุษย์ได้ อย่างมีประสิทธิภาพ ใน ๓ ด้าน ดังนี้

๑. ด้านการพัฒนาตนเองด้วย คุณลักษณะ ๓ ประการของนักบริหาร

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต) ได้กล่าวถึงคำตรัสองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในทศปิณฑกสูตรว่า เกี่ยวกับคุณลักษณะ ๓ ประการของนักบริหารที่จะช่วยให้นักบริหารทำสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ได้แก่

๑) จักขุมา หมายถึง ปัญญา มองการณ์ไกล เช่นถ้าเป็นพ่อค้าหรือนักบริหารธุรกิจ ต้องรู้ว่าอนาคตเศรษฐกิจหรือตลาดจะมีแนวโน้มเป็นแบบไหนหรือสามารถคาดการณ์ทิศทางหรืออนาคตในการดำเนินธุรกิจได้แม่นยำจากการอาศัยกระบวนการคิดที่รอบคอบและมีเหตุผล โดยอาจใช้ประสบการณ์ในอดีตร่วมในการตัดสินใจและวางแผนด้วย ซึ่ง คุณลักษณะข้อแรกนี้ตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า Conceptual Skill คือการชำนาญในการใช้ความคิด หรือ ทักษะทางด้านความคิด

๒) วิฐุโร หมายถึง จัดการธุระได้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น นักการเงินต้องมีความรู้และความเชี่ยวชาญทางการเงินสามารถคำนวณอัตราผลตอบแทนต่างๆ ได้หรือเข้าใจในงบการเงินที่ใช้ในการประกอบการตัดสินใจได้ ในกรณีแพทย์ผ่าตัดสมองก็ต้องมีความเชี่ยวชาญในการผ่าตัดสมอง เป็นต้น คุณลักษณะที่สองนี้ตรงกับคำภาษาอังกฤษคำว่า Technical Skill คือความชำนาญการด้านเทคนิค หรือ ทักษะทางการปฏิบัติงาน

๓) นิสสยสัมปันโน หมายถึง ฟังพาอาศัยคนอื่นได้เพราะเป็นคนมีมนุษยสัมพันธ์ มีความสามารถในการติดต่อประสานงานให้งานสำเร็จลุล่วงไปได้ตามกรอบระยะเวลาที่กำหนด มีความสามารถในการสื่อสารและประสานงานให้แต่ละฝ่ายในองค์กรดำเนินแนวทางตามกรอบทิศทางที่องค์กรต้องการบรรลุได้หรือมีความสามารถในการผูกใจคนให้เป็นที่รักของคนโดยสามารถทำให้พนักงานแต่ละคนปฏิบัติงานตามคำสั่งด้วยความเต็มใจได้ เป็นต้น คุณลักษณะที่สามนี้ตรงกับคำ

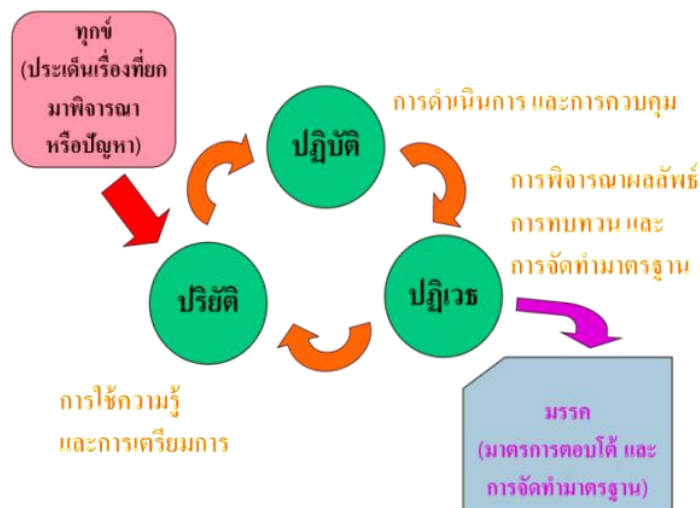
ภาษาอังกฤษคำว่า Human Relation Skill คือ ความชำนาญด้านมนุษยสัมพันธ์ หรือ ทักษะทางด้านมนุษยสัมพันธ์

โดยคุณลักษณะทั้งสามประการมีความสำคัญมากน้อยแตกต่างกันนั้นขึ้นอยู่กับระดับของนักบริหารถ้านักบริหารระดับสูงที่ต้องรับผิดชอบในการวางแผนและควบคุมคนจำนวนมากคุณลักษณะข้อที่ ๑ และ ๓ มีความสำคัญมาก ส่วนข้อที่ ๒ มีน้อยเพราะเขาสามารถใช้ผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีความสามารถเฉพาะด้านได้สำหรับนักบริหารระดับกลางคุณลักษณะทั้ง ๓ ข้อมีความสำคัญพอๆ กัน นั่นคือ เขาต้องมีความชำนาญเฉพาะด้านและมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อนร่วมงาน

๒. ด้านการบริหารจัดการ

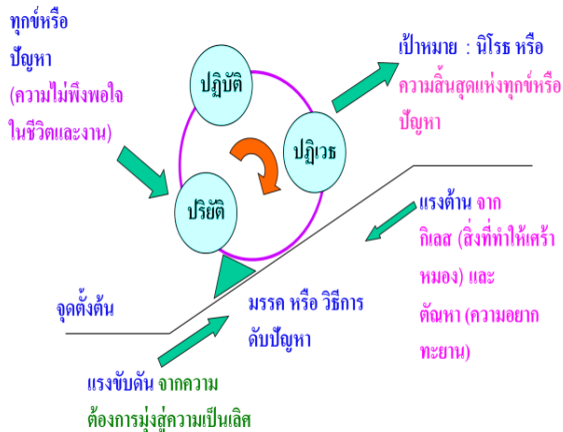
ก. หลักการบริหารแบบ ๓ป ได้แก่ ๑) ปรีชาญาณ การใช้ความรู้ และการเตรียมการ การใช้ความรู้ คือการใช้ธรรมะ ธรรมชาติ อริยสัจ ความไม่แน่นอน ชีวิตและงาน หลักความเชื่อ ความเชื่อในเรื่องจิตใจดี และการทำดีการ

เตรียมการ คือ การวางแผนสำหรับการคิด การพูด และการทำที่จะบรรลุวัตถุประสงค์และการมุ่งสู่ความเป็นเลิศ ๒) ปฏิบัติการดำเนินการ และการควบคุม การดำเนินการ คือการทำตามความรู้ ความสามารถและตามแผนหรือตามที่ได้มีการเตรียมการไว้ การควบคุม คือ การควบคุมทิศทางของเป้าหมายงานในขณะทำงานทุกขณะจิต ๓) ปฏิเวธ การพิจารณาผลลัพธ์ การทบทวน และการจัดทำมาตรฐาน การพิจารณาผลลัพธ์ คือ การรอผลลัพธ์จากการทำงาน และพิจารณาว่าดีหรือแย่ เจริญขึ้นหรือเสื่อมลง ได้ประโยชน์หรือไร้ประโยชน์ เอื้อประโยชน์หรือเบียดเบียน การทบทวน คือ การทบทวนกระบวนการ ๓ ป การวิปัสสนา (สมาธิ) และการใช้แนวทางแห่งปัญญาที่จะทำให้เกิดการรู้แจ้งเห็นจริงของผลจากการทำงาน การจัดทำมาตรฐาน คือ การสร้างมาตรการตอบโต้ (มรรค) แนวทาง คู่มือแก้ปัญหาสำหรับวิธีการแก้ไขปัญหาหรือทุกข์ สามารถแสดงวิภูจักร ๓ ป ได้ดังนี้

ภาพวิภูจักร ๓ ป :

ที่มา: สมหวัง วิทยาปัญญา นนท์ <http://www.budmgt.com>

ภาพทิศทางของ ๓ ป ในการบริหารงาน

ที่มา: สมหวัง วิทยาปัญญา นนท์ <http://www.budmgt.com>

ข. หลักการบริหารตามหลัก สปัปฺป ริสธธรรม ๗ หลักสปัปฺปริสธธรรม หมายถึง สัตบุรุษ เป็นผู้ฉลาดเฉียบแหลมพิจารณาไตร่ตรองแล้วจึง ตำหนิบุคคลที่ควรตำหนิ พิจารณาไตร่ตรองแล้วจึง ยกย่องบุคคลที่ควรยกย่อง” (อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓/๔.) ประกอบด้วยหลักธรรม ๗ ประการ ได้แก่

๑) อัมมัญญตา (Knowing the Law, Knowing the Cause) ความเป็นผู้รู้จักเหตุ คือ รู้ความจริง รู้หลักการ รู้กฎเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมได้ รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้จักหลักการที่จะทำ ให้เกิดผล รวมความว่า การบริหารจัดการใน องค์กร ผู้บริหารจำเป็นต้องพิจารณาข้อเท็จจริง อย่างถูกต้อง เพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์กรให้มี ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล รู้จักการวิเคราะห์ความ จริงที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติว่า “สิ่งทั้งหลายเกิดขึ้น ตั้งอยู่ดับไป เป็นธรรมดา” โดยพิจารณาหลักการ และเกณฑ์แห่งเหตุผลมาบริหารจัดการองค์กร

๒) อัถถัญญตา (Knowing the Meaning, Knowing the Purpose) ความเป็นผู้รู้ จักผล หรือความมุ่งหมาย คือรู้ความหมาย รู้ความ มุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่เกิดขึ้น สืบเนื่องจากการกระทำตามหลัก หมายถึง การ บริหารงานองค์กรให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ และรู้

ถึงประโยชน์ของ องค์กรที่นำไปสู่ความมั่นคง และ ไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อองค์กร ในที่นี้ก็หมายถึงการ มีแผนงานที่ดี การวางแผนที่วิเคราะห์ผลกระทบ ด้านต่าง ๆ

๓) อัถถัญญตา (Knowing Oneself) ความเป็นผู้รู้จักตน คือ รู้จักเราว่าเรานั้น โดยฐานะ ภาวะเพศ ความรู้ ความสามารถ และคุณธรรมเป็น อย่างไร และเท่าใด แล้วประพฤดีให้เหมาะสม และรู้จักที่จะปรับปรุงต่อไป ในที่นี้หมายถึง รู้จัก องค์กรที่เราบริหารเป็นอย่างดีว่ามีจุดด้อย จุดแข็ง อย่างไร มีขีดความสามารถอย่างไร และรู้จักการ ปรับปรุงองค์กรให้ทันต่อเหตุการณ์ที่มีผลกระทบ รวมทั้งการบริหาร ความแตกต่างที่จะทำให้องค์กร เป็นเลิศ มีประสิทธิภาพ และมั่นคงถาวร

๔) มัตตัญญตา (Moderation Knowing how to be temperate) ความเป็นผู้รู้จัก ประมาณ คือ ความพอดีในการจ่ายโภคทรัพย์ ใน ที่นี้หมายถึง การบริหารการเงิน หรือการขยาย กิจการ ต้องพิจารณาให้รู้จักประมาณในความ เพียงพอขององค์กร ขีดความสามารถขององค์กร ขีดความสามารถของทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร รวมทั้งการแข่งขันที่รอบคอบและรู้จักประมาณขีด ความสามารถขององค์กร

๕) กาลัญญุตตา (Knowing the Proptertime) ความเป็นผู้รู้จักกาล คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาในการประกอบกิจ ในที่นี้หมายถึง การบริหารจัดการ จะต้องมีความเข้าใจถึงระยะเวลาที่เหมาะสม การสร้างโอกาสขององค์กรจะต้องพิจารณาถึงสถานการณ์ในเวลานั้นๆ ว่า ควรจะดำเนินการอย่างไร อะไรควรงด อะไรควรกระทำ เวลาใดควรขยายกิจการ หรือช่วงเวลาใดที่จะบริหารองค์กรให้ประสบผลสำเร็จต่อองค์กรมากที่สุด

๖) ปริสัญญุตตา (Knowing the Assembly, Knowing the Society) ความเป็นผู้รู้จัก ชุมชน คือ รู้กริยาที่จะประพาสต่อชุมชนนั้นว่าควรจะดำเนินการอย่างไร การบริหารจัดการจำเป็นต้อง ปฏิสัมพันธ์กับองค์กรต่าง ๆ ทั้งที่เป็นพันธมิตร และคู่แข่ง การสร้างสรรค์ หรือการประสานงานกับชุมชน หรือกลุ่มบุคคลที่มีผลต่อองค์กร ก็คือเข้าถึง เข้าใจ และพัฒนา เป็นการบริหารจัดการที่สร้างความสัมพันธ์ด้วยเมตตา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อชุมชน หรือสาธารณชนจะเป็นภาพลักษณ์ที่ดีขององค์กร

๗) บุคคลัญญุตตา (Knowing the individual Knowing the different individuals) ความเป็นผู้รู้จักบุคคล คือ รู้จักความแตกต่างของบุคคลว่าโดยอหยาศัย ความสามารถ และคุณธรรม ตลอดจนถึงรู้ในความสามารถของบุคคล และใช้มอบงานที่เหมาะสมให้การบริหารจัดการในการรู้บุคคล เปรียบเสมือนการพัฒนา และบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่จะต้องมีการพัฒนา และบริหารบุคคลในองค์กรให้มีความรู้ ความสามารถ และภักดีต่อองค์กร มีความสามัคคี สร้างความเป็นธรรม และเสมอภาคให้แก่ บุคลากรในองค์กร รวมถึงการทำงานเป็นหมู่คณะ การติดต่อสื่อสารกับบุคคลต่างๆ ด้วยความเป็นมิตรไมตรี รวมทั้งมีความจริงใจต่อกัน (สมหวัง วิทยา ปัญญานนท์, ๒๕๔๓, ออนไลน์)

๓. ด้านการบริหารบุคลากร

ก. หลักไตรสิกขา

พระพุทธองค์ทรงแสดงหลักการศึกษาดำเนินแนวทางพระพุทธศาสนาไว้ในพระไตรปิฎกว่า ภิคุชทั้งหลาย สิกขา ๓ ประการนี้ สิกขา ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ ๑) อธิศีลสิกขา ๒) อธิจิตสิกขา ๓) อธิปัญญาสิกขา (องต.ก.(ไทย) ๒๐/๘๗/๓๑๒, ๒๐/๐๙/๓๑๘, ชุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๐/๔๘ - ๔๙)

๑) อธิศีลสิกขา เป็นอย่างไร คือ ภิคุชในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มึศีล สำรวมด้วยการสังวรในปาติโมกข์ สมบูรณ์ด้วยอาจารย์ และโคจร เห็นภัยในโทษเพียงเล็กน้อย สมาทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลายอยู่ คือ สิลขันธเล็ก สิลขันธใหญ่ ศีลเป็นที่พึ่ง เป็นเบื้องต้น เป็นความประพฤติ เป็นความสำรวม เป็นความระวังเป็นหัวหน้า เป็นประธานเพื่อความถึงพร้อมแห่งธรรมที่เป็นกุศล

๒) อธิจิตตสิกขา เป็นอย่างไร คือ ภิคุชในธรรมวินัยนี้ สงัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลาย บรรลุปฐมฌานที่มีวิตก วิจารณ์ และสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่ เพราะวิตกวิจารณ์ระงับไปแล้ว บรรลุทุติยฌาน มีความผ่องใสภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปิติและสุขที่เกิดจากสมาธิอยู่ เพราะปิติจางคลายไปมีอุเบกขามีสติสัมปชัญญะเสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุตติยฌานที่พระอรหันต์ทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้มีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข เพราะละสุขและทุกข์ได้แล้ว เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อนแล้ว บรรลุจตุตถฌาน ที่ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์ เพราะอุเบกขาอยู่ นี้ชื่อว่าอธิจิตตสิกขา

๓) อธิปัญญาสิกขา เป็นอย่างไร คือ ภิคุชในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มึปัญญา ประกอบด้วยปัญญาอันประเสริฐ หยั่งถึงความเกิดและความดับ เพิกถอนกิเลส ให้บรรลุถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ เธอรู้ตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกข์” เธอรู้ตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกข์สมุทัย (เหตุเกิดทุกข์) เธอ

รู้ตามความเป็นจริงว่า “นี่ทุกขนิโรธ” (ความดับทุกข์) เธอรู้ตามความเป็นจริงว่า “นี่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา (ข้อปฏิบัติเครื่องดำเนินไปสู่ความดับทุกข์)” เธอรู้ตามความเป็นจริงว่า “เหล่านี้้อาสวะ” เธอรู้ตามความเป็นจริงว่า “นี้อาสวสมุทัย” เธอรู้ตามความเป็นจริงว่า “นี้อาสวนิโรธ” เธอรู้ตามความเป็นจริงว่า “นี้อาสวนิโรธคามินีปฏิปทา” นี้ชื่อว่าอภิญญาสิกขา (ขุ.ม.(ไทย) ๒๙/๑๐/๔๘ - ๔๙.)

ผู้บริหารสถานศึกษา

ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง บุคลากรวิชาชีพที่รับผิดชอบการบริหารการศึกษา นอกสถานศึกษาตั้งแต่ระดับ เขตพื้นที่การศึกษาขึ้นไป (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๕๓)เป็นตำแหน่งซึ่งเป็นผู้บริหารในหน่วยงานทางการศึกษา โดยมีลักษณะงานเกี่ยวกับการวางแผน การดำเนินงาน การประสานงาน การควบคุมดูแล และการนิเทศงาน ตลอดจนการติดตามและประเมินผลงานด้านวิชาการ การปกครอง รุการหรือบริหารทั่วไป ความสัมพันธ์กับชุมชนและปฏิบัติหน้าที่อื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง (เวียงชัย นิลดวงดี, ม.ม.ป. : ออนไลน์)

บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ และ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๓๙ ที่ให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารจัดการ ไปยังคณะกรรมการและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา โดยตรงใน ๔ ด้าน คือ ด้านการบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารบุคคลและการบริหารทั่วไป นอกจากนี้ผู้บริหารในการบริหารสถานศึกษา มีภารกิจช่วยและจัดการศึกษาตามโครงสร้างสายงานที่เปลี่ยนแปลงใหม่และเป็นบทบาทที่ผู้บริหารต้องนำไปใช้หรือนำไปปฏิบัติในภารกิจ ๔ ด้าน ดังนี้

๑. การบริหารงานวิชาการเป็นภารกิจงานในการบริหารงานวิชาการได้โดยอิสระคล่องตัว รวดเร็ว สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ประสานความร่วมมือกับครอบครัวองค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่นๆ จัดภารกิจงานให้ครอบคลุมการพัฒนาหลักสูตร สถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้การวัดผล ประเมินผล การวิจัยการพัฒนาสื่อ นวัตกรรมเทคโนโลยีทางการศึกษาแหล่งเรียนรู้ และการพัฒนา ระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

๒. การบริหารงบประมาณ เป็นภารกิจงานในการบริหาร งบประมาณ มุ่งเน้นความคล่องตัว โปร่งใส ตรวจสอบได้ยึดหลักบริหารมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์และบริหารงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงาน จัดภารกิจให้ครอบคลุมการเสนอของงบประมาณ การจัดสรร งบประมาณ บริหารงานการเงิน บัญชี พัสดุและสินทรัพย์ การตรวจสอบติดตามและประเมินผล

๓. การบริหารงานบุคคลเป็นภารกิจงานในการบริหารงานบุคคล มุ่งส่งเสริมให้สถานศึกษาสามารถปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองภารกิจของสถานศึกษา บุคลากรทางการศึกษาให้ขวัญกำลังใจยกย่อง เชิดชูเกียรติ ความก้าวหน้า งานในอาชีพ จัดภารกิจให้ครอบคลุม การวางแผน อัตรากำลังการบรรจุ แต่งตั้ง การเสริมสร้าง ประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ ตลอดจนวินัย และการรักษาวินัย และ

๔. การบริหารทั่วไป เป็นภารกิจงานในการบริหารงานทั่วไป เกี่ยวข้องกับการจัดระบบ การบริหารองค์กรให้บรรลุผลตามมาตรฐาน มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของบุคคล จัดการศึกษาให้มี ประสิทธิภาพและประสิทธิผล จัดภารกิจงานให้ครอบคลุม งานสำนักงาน การพัฒนาระบบ เครือข่าย ข้อมูลสารสนเทศ เครือข่ายการศึกษา งานอาคารสถานที่ การระดมทรัพยากรเพื่อ

การศึกษา การจัดระบบควบคุมภายในและ
ประสานงานราชการกับเขตพื้นที่การศึกษาและ
หน่วยงานอื่น (พรชัย ภาพันธ์, ๒๕๔๗ : ๔๔)

บทบาทของผู้บริหารในการบริหาร
สถานศึกษามีภารกิจขอบข่ายและการจัด
การศึกษาตามโครงสร้างสายงานที่เปลี่ยนแปลง
ใหม่และเป็นบทบาทที่ผู้บริหารต้องนำไปใช้หรือ
นำไปปฏิบัติ ในภารกิจ ๔ ด้าน ดังนี้ ๑) การ
บริหารงานวิชาการ เป็นภารกิจงานในการ
บริหารงานวิชาการได้โดยอิสระ คล่องตัว รวดเร็ว
สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน โดยยึด
ผู้เรียนเป็นสำคัญ ประสานความร่วมมือกับ
ครอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่นๆ จัด
ภารกิจงานให้ครอบคลุมการพัฒนาหลักสูตร
สถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การ
วัดผลประเมินผล การวิจัย การพัฒนาสื่อ
นวัตกรรมเทคโนโลยีทางการศึกษา แหล่งเรียนรู้
และการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายใน
สถานศึกษา ๒) การบริหารงบประมาณ เป็น
ภารกิจงานในการบริหารงบประมาณ มุ่งเน้นความ
คล่องตัว โปร่งใส ตรวจสอบได้ ยึดหลักบริหาร
มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์และบริหารงบประมาณแบบ
มุ่งเน้นผลงาน จัดภารกิจให้ครอบคลุมการเสนอขอ
งบประมาณ การจัดสรรงบประมาณ บริหารงาน
การเงิน บัญชี พัสดุและสินทรัพย์ การตรวจสอบ
ติดตามและประเมินผล ๓) การบริหารงานบุคคล
เป็นภารกิจงานในการบริหารงานบุคคล มุ่ง
ส่งเสริมให้สถานศึกษาสามารถปฏิบัติงาน เพื่อ
ตอบสนองภารกิจของสถานศึกษา บุคลากร
ทางการศึกษา ให้ขวัญกำลังใจ ยกย่องเชิดชูเกียรติ
ความก้าวหน้างานในอาชีพ จัดภารกิจให้
ครอบคลุม การวางแผนอัตรากำลัง การบรรจุ
แต่งตั้ง การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติ
ราชการ ตลอดจนวินัยและการรักษาวินัย ๔) การ
บริหารทั่วไป เป็นภารกิจงานในการบริหารงาน
ทั่วไป เกี่ยวข้องกับการจัดระบบการบริหารองค์กร

ให้บรรลุผลตามมาตรฐาน มุ่งเน้นการมีส่วนร่วม
ของบุคคล จัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและ
ประสิทธิผล จัดภารกิจงานให้ครอบคลุม งาน
สำนักงาน การพัฒนาระบบเครือข่าย ข้อมูล
สารสนเทศ เครือข่ายการศึกษา งานอาคารสถานที่
การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา การจัดระบบ
ควบคุมภายในและประสานงานราชการกับเขต
พื้นที่การศึกษาและหน่วยงานอื่น (สันติสุข สันติ
สุข, ม.ป.ป. : ออนไลน์)

บทสรุป

ในปัจจุบันการศึกษาเกี่ยวกับการบริหาร
ตามแนวพุทธธรรม นักการศึกษาและนักบริการให้
ความสนใจมากขึ้นโดยเฉพาะการพัฒนาผู้บริหารที่
เป็นส่วนสำคัญในการส่งเสริม สนับสนุน ตลอดจน
กระตุ้นให้ผู้ได้บังคับบัญชาอยู่ร่วมกันอย่างมี
ความสุข มีการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงาน
ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กรอย่าง
ยั่งยืน โดยยึดหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา
ที่สังคมยอมรับมาใช้บูรณาการในการบริหาร
สถานศึกษาเพราะการบริหารสถานศึกษานั้นถือ
เป็นภาระหน้าที่ที่สำคัญของผู้บริหารสถานศึกษาที่
ต้องคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย
จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรม
และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับ
ผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ตลอดจนตอบสนองความ
ต้องการของสังคมโลกได้ พุทธศาสนาเป็นศาสนา
แห่งปัญญาและการปฏิบัติหลักคำสอนทั้งหลายใน
พระพุทธศาสนานั้นกล่าวถึงหลักความเป็นจริงตาม
กฎธรรมชาตินี้ หลักพุทธธรรมใน
พระพุทธศาสนาประกอบด้วยหลักศีลธรรม และ
จริยธรรม มุ่งเน้นให้รู้เท่าทันความจริงของโลก
และชีวิต ในปัจจุบันโดยเฉพาะการบริหารงานตาม
แนวพุทธธรรมเป็นการใช้หลักธรรมในทาง
พระพุทธศาสนาบริหารทั้งในด้านการบริหาร
ตนเองของผู้บริหาร ผู้บริหารจะทำหน้าที่สำเร็จ

ลู่วงไปด้วยดีถ้ามีคุณลักษณะ ๓ ประการ ดังที่
พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในทุติยปาปนิกสูตร ได้แก่ ๑)
หลักจักษุมา ๒) วิธูโร ๓) นิสสยสัมปันโน การ
บริหารบุคคลบูรณาการด้วยหลักไตรสิกขา และ
การบริหารงานในสถานศึกษาโดยใช้หลักการ
บริหาร ๓ ป ๑) ปริยัติ ๒) ปฏิบัติ ๓) ปฏิเวธ

ตลอดจนบูรณาการการบริหารหลักสี่ปฐริธรรม
๗ ดังนั้นหลักธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระ
สัมมาสัมพุทธเจ้าที่ใช้ในการบริหารจัดการและ
ดำเนินการย่อมก่อให้เกิดประสิทธิภาพและ
ประสิทธิผลที่ยั่งยืนต่อตัวบุคคลและสถานศึกษา

บรรณานุกรม

- กิติมา ปรีดีดีลิก. **การบริหารและการนิเทศการศึกษาเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ : อักษรพิพัฒน์, ๒๕๔๒.
- จรัส อติวิทยากรณ์. **ผู้บริหารยุคใหม่**. ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา, ๒๕๕๑.
- ฉันทนา จันทร์บรรจง. **หลักบริหารการศึกษา**. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ., ๒๕๔๑.
- นพพงษ์ บุญจิตรดล. **ก้าวเข้าสู่ผู้บริหารการศึกษา**. กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์, ๒๕๔๐.
- นิพนธ์ กีนาวงค์. **หลักการบริหารการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. พิษณุโลก : ตระกูลไทย, ๒๕๕๓.
- พรชัย ภาพันธ์. “เมื่อโรงเรียนเป็นนิติบุคคล ทุกคนต้องพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลง”. **วารสารวิชาการ**. (มกราคม-มีนาคม) ๒๕๔๗.
- พระเทพดิลก. **การบริหารจัดการองค์กรทางพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ : มหามงกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **พุทธวิธีในการบริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- พระบรมราชาบาท. **พระราชทานแก่คณะครูและนักเรียนที่ได้รับพระราชทานรางวัล**. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล: <http://nawaporn.wordpress.com>. [๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙].
- ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ. **หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒.
- เวียงชัย นิลดวงดี. **ผู้บริหารมืออาชีพ**. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล: <https://www.gotoknow.org> [๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙].
- สมศักดิ์ คงเที่ยง. **หลักการบริหารการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒.
- สมหวัง วิทยาปัญญาพันธ์. (๒๕๔๓). **บริหารเชิงพุทธแนวท่านพุทธทาส**. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล: <http://www.budmgt.com/budman/bm๐๑/buddhismman.html>. [๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙].
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์ และชาย สัญญาวิวัฒน์. **การบริหารจัดการแนวพุทธ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- สันติสุข สันติสุข. **การนำทฤษฎีบริหารการศึกษามาใช้ในการบริหารโรงเรียน**. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล: <https://www.gotoknow.org/posts/๓๒๒๕๒๐> [๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙].
- หวน พิณรุฬพันธ์. **การบริหารการศึกษา : นักบริหารมืออาชีพ**. นนทบุรี : พิณรุฬพันธ์การพิมพ์, ๒๕๔๙.
- Dale, Ernest. **Management : Theory and Practice**. New York: McGraw – Hill, 1968.
- Koontz Harold D. and Cyril O’Donnell. **Principles of Management : An Analysis of Managerial Functions**. New York : MC Graw – Hill, 1972.
- William H. Newman. **Charles Summer, & E. Kirby Warren**. **The Process of Management**. 3 rd ed. England Cliffs, New Jersey: Prentice Hall, 2006.